

Јелена Б. Огњеновић

<https://orcid.org/0009-0008-0556-4549>

Универзитет у Новом Саду

Филозофски факултет у Новом Саду

Одсек за српску књижевност и језик

УДК 821.163.41.09 Варница Н.

DOI 10.46793/Uzdanica23.2.311O

Приказ

Примљен: 3. март 2026.

Прихваћен: 16. март 2026.

СТРАДУНСКИ РАЗГОВОРИ

(Невена Варница, *Слике из прошлости – Сјари Дубровник и Бока Которска*, Нови Сад, Прометеј, 2024, 178 стр.)

Баштина ренесансног Дубровника, спона између средњовековне традиције и модерних епоха, представља семантички плодно, али недовољно истражено културно и литерарно тле. Када се тумачи, књижевност дубровачких, бококторских и перашких предела, по правилу се своди искључиво на клишеиране тематско-мотивске комплексе: петраркистичку љубав, фаталну опчињеност, трубадурски култ даме, опевање идеала недостижне лепоте итд. Морамо признати да се побројани обрасци, у кључу савремених теоријских преиспитивања, најчешће тумаче као значењски површни, тематски и садржајно истрошени, *неаппрактични* за даља тумачења – речју, превазиђени.

Богат социјални контекст у којем су ренесансна, а потом и барокна дубровачка књижевност настале, такође је скрајнут, подређен позивањем на италијанске упливе и њихово подражавање међу кружоцима рагузијских поета. Схваћена искључиво као имитација италијанског петраркизма, вишеслојна поезија Старог Дубровника углавном се проучава ван свог матичног (социолошког, политичког и културолошког) контекста, као палимпсест класичних дела светске литературе. Исто се збива и при проучавању њеног (још изопштенијег) драмског елемента.

Нова студија др Невене Варнице дубровачку и бокељску књижевност тумачи на сасвим другачији начин – литерарни феномени су у непрестаном узрочно-последичном преплету са социјалним збивањима. Насловљена као „Слике из прошлости”, са поднасловом који истраживања локализује („Стари Дубровник и Бока Которска”), ова студија је прави аналитички *ирейород* и велики помак од устаљених, исцрпљених теоретичарских образаца. Али, оно што је важније, јесте чињеница да ће ова студија засигурно бити импулс (и својеврсни изазов) будућим генерацијама проучавалаца.

Већ и сам наслов студије указује на њену имагинативност – ауторка најављује да ће читаоцима представити *слике* – дакле, истраживања неће ба-

ратати строго научним лексичким фундусом нити ће бити суспрегнута праволинијски, искључиво око *сувојарне* фактографске грађе. Напротив, жиже старог словинства, Дубровник и Бока Которска, биће предочене панорамно – као разнобојни и вишесмисаони призори у ренесансној свакодневици, прожети (често хумористичним) анегдотама (нпр. позадина збивања у Држићевој *Новели од Сјанца*) или преосмишљени и погодни савременим визурама. Тематско, језичко и стилско *шаренило* приповеданог (разноликост и вишеугаоно посматрање дела, питак и илустративан стил писања прожет онеобичајеним синтагмама, које као да су и саме део ренесансног лексичког регистра) ауторкин је одговор на један од круцијалних проблема у савременој, постмодернистичкој књижевности – *кризу чиићања*. „Није ли криза *чиићања*, у каквом год облику и ком год времену, била ипак у вези са досадом?“, запитала се ауторка, позивајући се одмах потом на сопствено образовно искуство: „Овде ћу се, користећи слободу првог лица, присетити савета једног старог, мудрог професора, који ми је, на почетку наставничке каријере, рекао да нико од нас, у учионици, не би требало да буде досадан!“ (Варница 2024: 125). О значају који за читаву студију има ауторкино вишедеценијско ангажовање у образовању будућих књижевних тумача биће речи у нешто каснијим пасусима.

Најпре, ваљало би напоменути *експерне* чиниоце студије Невене Варнице: студија се састоји из четири целине, подељене у три до четири поглавља. Свака целина као тематско упориште узима одређени социолошки феномен, који потом изазива књижевну реакцију (редослед социолошких феномена по целинама: неповољан положај жена и експлоатација служинчади, егзистенцијална (економска, материјална) угроженост сеоског живља, дубровачка драма и песништво у савременом и интеркултуралном контексту, свакодневна неизвесност (нпр. катаклизмични земљотрес у Дубровнику 1667. године као повод за писање посланица бокељских црквених отаца).

Успостављајући корелације између доживљеног (искуственог) и написаног, ауторка не само да пропитује неке заташкане, *шабу* теме (нпр. разобличавање култа даме и идеалне драге позивањем на реални, по мало чему завидан, положај дубровачких жена). Она ће овим поступком створити зависност литерарног просценијума Старог Дубровника и Боке Которске од, у стварности посведочених, ликова и ситуација, доказујући да ова књижевност ипак није, како се то често и самоуверено хипертрофира, искључиво *йараффраза* италијанске ренесансе. Као типичан пример општеприхваћеног гледишта о дубровачким имитацијама, проф. Варница узима угледање поета на петраркисте, не поричући њихову сродност: „Наравно, извесни утицаји не могу се порећи, али оно на чему би требало инсистирати јесте чињеница да ти утицаји не би значили много да се у друштвеном животу приморских градова нису десиле извесне промене које су условиле постанак и развитак овакве лирике“ (Варница 2024: 27). У наставку, не би ли поткрепила по-

стављену тезу, ауторка преиспитује положај жене у Дубровачкој републици, који је оштро опонирао поетском обожавању њеног култа: „За мушкарца, она је махом била сведена на улоге домаћице, мајке, слушкиње или дадиље, а њена главна улога било је рађање. Може да буде занимљива чињеница да чак ни физичка лепота девојке или жене није била важна, због тога што се инсистирало искључиво на потреби за породом” (Варница 2024: 27). Стварни, *антиципирани* однос према жени, у дубровачком свету измењен је у XV веку, у складу са општим променама у социјалној свести (развој градова који доноси примат лепоте и нових, *хомодних* образаца понашања). Др Варница ће, на примеру љубавне поезије, извести уопштенији и врло значајан закључак да „друштвене околности условљавају развој тема и мотива у песништву” (Варница 2024: 28).

Чини се да су основни принципи којима се ауторка при тумачењима води – сумња и вишеперспективност. Невена Варница ниједан општеприхваћени феномен, ниједно арбитарно теоријско упориште или устаљену рецепцију не узима као нешто непроменљиво, заувек дато. Могли бисмо казати да је читава студија сплет два дијалога: једног вођеног и једног антиципираног. Дијалог између ауторке и пређашњих тумача Старог Дубровника (нпр. Драгољуба Павловића, Павла Поповића, Злате Бојовић) прожима читаву студију, док је дијалог између ауторке и будућих проучавалаца тек назначен, остављен као аманет и инспирација за неко будуће истраживање.

Ауторкин плодносни дијалог са ауторитетима иницијална је каписла у сваком поглављу – позивајући се на богатство инкорпориране литературе (о чему најбоље сведочи мноштво фуснота, литерарних смерница за наставке тумачења), не либи се да уврежене доктрине кључних теоретичарских арбитра преиспита, па чак и да се са њима не сложи. Иако је њен учитељ и главни *сабеседник* познати историчар књижевности Драгољуб Павловић, ауторка многе своје увиде аргументовано супротставља његовим – нпр. виђењу Држићевог Станца као искључиво *прилијуби*, чему се ауторка противи указујући на неопходност освртања на социјалне компоненте које саучествују у изградњи овог комичног јунака: „Различити аутори су до сада говорили о томе да је Станац приглуп и наиван. Међутим, та тврдња није у потпуности тачна. Станац пажљиво слуша Пешицу, а како му све што овај каже звучи учено и уверљиво, почиње да му верује”, поступно објашњава Невена Варница, подсећајући на сиче комада: „И ту се јасно види дистанца грађанина према традиционалном веровању, и непостојање дистанце код Станца који долази из другачије, руралне средине” (Варница 2024: 55).

На многим местима студије неоспорно је ауторкино неслагање са њеним истраживачким претечама. Дијалог и продуктивни спорови између *учиоца* и *ученика* простиру се на три хронолошке равни студије: блиска прошлост (Драгољуб Павловић и његов студент Павле Поповић), садашњост (Драгољуб Павловић, Павле Поповић и ауторка) и блиска будућност (ауторка

и њени студенти, настављачи њеног рада). Иако имплицирана, дата у цртицама и углавном приповедана у форми анегдота (нпр. у вези са студентским анализама љубавне лирике, Варница је у шаливом тону казала: „Верујемо да сви уживају у читању, анализи и интерпретацији антологијских песама ове врсте, а понеки се, понекад, и зацрвене” (2024: 120)), професорска каријера Невене Варнице има веома значајаног удела у студији. Њена *неслања* и пропитивања уврежених теоретичарских мишљења требало би да дају подстрек студентима да, једнога дана, промисле и њену мисао, јер је дијалог једини начин да се криза читања превазиђе и створе нове нити у литерарно-историјској и литерарно-теоријској мрежи.

Поред тога што рedefинише и отвара нове перспективе при тумачењима општих места ренесансне и барокне епохе (идеал жене, дистинкције село–град и, на њима заподенута, комика дубровачког просценијума), ауторка у обимној литератури маркира скрајнуте податке, занемарене компарације међу списатељима и делима и уздгредне чињенице, подсећајући на заборављене и откривајући потенцијалне тезе (нпр. питање иза ког лика се скрива Држићев алтер-его у *Новели од Сјанца*). Дакле, систем закључивања професорке Варнице није искључиво и пуко дедуктиван, утемељен на валидираним обрасцима, већ и индуктиван, свеж, откривалачки.

Уколико се присетимо да је још Аристотел за једног од основних чињилаца драме именовао дијалог, те да је др Варница збирку својих текстова насловила *сликама* (алузија на њихову визуелну компоненту), схватићемо да би се ово дело могло тумачити као научни позоришни играказ, мозаична минијатура сцена и ликова, над којима се збија полифонија ауторкиног, учитељских и студентских гласова.

Дубровачко позорје, као жишка даљег развоја драмске уметности на нашим просторима, заузима велики део студије. Изучавању драме посвећене су читаве целине (нпр. друга целина студије посвећена је драмском стваралаштву Марина Држића, док се трећа глава бави жанровским карактеристикама ерудитне комедије и монодраме), али су одблесци Варничиног дугогодишњег интересовања за драмску уметност места пронашли у готово сваком поглављу. Ауторкин глас се, при тумачењу дубровачког и бокељског литерарног наслеђа, непрестано креће на међи песме и драме, доказујући колико су природе ове две жанровске категорије испреплетене и међузависне (нпр. у жанру мелодраме). Стога се проф. Невена Варница не зауставља на поетском корпусу старе ренесансне књижевности, већ у њему непрестано, логички и теоријски поткрепљено, препознаје драмске елементе. Баш као што Држић чини у подробно тумаченој *Новели од Сјанца*, Варница у дубровачкој књижевности отвара „сцену у сцени”, приметивши да се рефлексии драмске уметности могу промаћи у готово сваком жанру.

Дубровачко-бокељски (посланичка књижевност Боке Которске заузима последњу целину студије) мозаици које професорка Невена Варница у

збирци радова осликава пуни су свакодневних призора, занемарених социо-културних пејзажа и разностраних мишљења. У том полилогу интелектуалних прегнућа досадашњих арбитара ауторкин глас се издваја, уцеловљујући их тако да се заподенути разговори никада не доврше, да се увек настављају и разграђавају. Нема сумње да су *Слике из прошлости* Невене Варнице нова плодоносна реч за којом, како би то и требало да буде на савременим значајним азорама, следе промишљања, беседе, па можда чак и расправе. Али нипошто крај разговора. А то је оно што је најважније.

УПУТСТВО АУТОРИМА

Узданица, часопис за језик, књижевност и педагошке науке, објављује научне и стручне чланке. У категорији научних чланака доноси оригиналне научне радове, прегледне радове, кратка или претходна саопштења, научне критике, односно полемике и осврте. У оквиру стручних чланака даје стручне радове, информативне прилоге и приказе.

Оригинални научни радови треба да садрже претходно необјављене методолошки утемељене резултате сопствених истраживања. Прегледни рад садржи оригиналан, детаљан и критички приказ истраживачког проблема или подручја у коме је аутор остварио одређени допринос. Кратко или претходно саопштење представља оригинални научни рад пуног формата, мањег обима или прелиминарног карактера. Научне расправе на одређену тему, засноване на научној аргументацији и урађене коришћењем научне методологије, дају се у оквиру научне критике, полемике и осврта.

Стручни прилози могу бити: стручни радови (у којима се доносе искуства корисна за унапређење професионалне праксе, али која нису нужно заснована на научном методу); информативни прилози (уводник, коментар и сл.); прикази (књиге, научног догађаја и сл.) и стручна критика, односно полемике и осврти. За објављивање ће бити разматрани прикази издања, односно научних догађаја из последње две године (у односу на датум достављања приказа).

Изузетно, у Часопису се може објавити и научни рад у облику монографске студије, као и критичког издања научне грађе (историјско-архивске, лексикографске, библиографске, прегледа података и сл.), дотад непознате или недовољно приступачне за научна истраживања.

Језик рада може бити српски и енглески, а према научној проблематици могу се објављивати и радови на другим језицима. Радови на српском језику објављују се ћириличним писмом.

За објављивање у Часопису прихватају се искључиво радови који нису претходно објављивани. Све приспеле радове рецензирају два рецензента, после чега Редакција доноси одлуку о објављивању и о томе обавештава ауто-

ра. Редакција прихвата радове током целе године. Када се уређивачки процес заврши, након распоређивања у свеску рад добија DOI број. Уредник може да распореди рад у било коју свеску планирану за објављивање.

Рад приложен за објављивање треба да буде припремљен према стандардима часописа *Узданица* да би био укључен у процедуру рецензирања. Неодговарајуће припремљени рукописи неће бити разматрани. Неће бити разматрани радови који тематиком и методологијом не одговарају научној области аутора. Уколико је аутора више, а припадају различитим научним областима, у раду мора бити јасан допринос сваког од аутора. Уредништво може затражити од аутора да доставе конкретан опис доприноса сваког од аутора појединачно.

Уредништво чини све што је у његовој моћи да спречи плагирање и објављивање радова у којима се крше одредбе Закона о ауторским и сродним правима Републике Србије. За ове преступе аутору ће трајно бити забрањено објављивање радова у Часопису.

Радови се достављају преко е-платформе:

<http://uzdanica.pefja.kg.ac.rs/index.php/uz/index>

Аутори су у обавези да уз рад доставе кратку биографију (у Word формату, до 200 речи) и потписану изјаву о ауторству (у PDF формату). Упутство ауторима и образац изјаве о ауторству налазе се на линку:

<https://uzdanica.pefja.kg.ac.rs/index.php/uz/documents>

Обим и фонт

Рад треба да буде написан у текст процесору Microsoft Word, фонтом Times New Roman величине 12 тачака, са проредом од 1,5 реда. Обим оригиналних научних, прегледних и стручних радова је до једног ауторског табака (око 30.000 знакова без списка литературе и резимеа), а информативних прилога и приказа до 1/3 ауторског табака (око 10.000 знакова). Уредништво задржава право да публикује и радове који прелазе овај обим.

Име аутора

Наводи се пуно име, средње слово и презиме (свих) аутора. Имена и презимена домаћих аутора увек се исписују у оригиналном облику (са српским дијакритичким знаковима), независно од језика рада.

Подаци о аутору

Испод имена свих аутора исписују се ORCID бројеви у формату активног линка (<https://orcid.org/0000-0000-0000-0000>).

Афилијација се исписује непосредно након ORCID броја аутора. Наводи се пун (званични) назив и седиште установе у којој је аутор запослен, а

евентуално и назив установе у којој је аутор обавио истраживање. У сложеним организацијама наводи се укупна хијерархија (на пример: Универзитет у Београду, Филозофски факултет, Одељење за социологију). Функција и звање аутора се не наводе.

Захвалнице и подаци о пројектима у оквиру којих је обављено истраживање наводе се у подножној напомени везаној за назив рада.

Контакт подаци

Имејл-адреса аутора даје се у напомени при дну прве стране чланка. Ако је аутора више, даје се само адреса једног, обично првог аутора.

Апстракт (сажетац)

Апстракт је кратак информативни приказ садржаја чланка који читаоцу омогућава да брзо и тачно оцени његову релевантност. Саставни делови сажетака јесу циљ истраживања, методе, резултати и закључак. Сажетак треба да има од 100 до 250 речи и треба да стоји између заглавља (наслов, имена аутора и др.) и кључних речи, након којих следи текст чланка.

Резиме

Ако је језик рада српски, сажетак на страном језику даје се у проширеном облику, као резиме. Посебно је пожељно да резиме буде у структурираном облику. Дужина резимеа може бити до 1/10 дужине чланка. Резиме се даје на крају чланка, након одељка Литература. Саставни део резимеа на страном језику чини и пуно име аутора, потпуна афилијација, назив рада и кључне речи.

Кључне речи

Број кључних речи не може бити већи од 10. У чланку се дају непосредно након сажетака, односно резимеа.

Литература

Референце на крају рада наводе се на два начина:

(1) писмом на којем је референца оригинално објављена, при чему се у посебне групе издвајају прво ћириличне референце (и дају се азбучним редом) па латиничне референце (абecedним редом), или

(2) све референце у почетном делу истим писмом уз транскрибовање презимена аутора, а потом оригиналним писмом:

Чомски, Н. (1968). Chomsky, N., *Language and Mind*. New York: Harcourt, Brace and World.

ИЛИ

Dragićević, R. (2010). Драгићевић, Р., *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.

У овом моделу референце се наводе азбучним или абecedним редом, зависно од одабраног писма. Изабрано писмо треба да буде оно на којем је већина референци. Изабраним писмом референце треба наводити доследно у тексту и у списку литературе.

1. Књига

У тексту: (презиме година: страна)

У списку литературе: презиме, иницијал имена (година). *Наслов*. Место: издавач.

Стефановић, М. (2022). *У лавиринту речи: Огледа из руске и српске когнитивне семантике*. Нови Сад: Филозофски факултет.

2. Чланак

У тексту: (презиме година: страна)

(а) **чланак у часопису**

У списку литературе: презиме, иницијал имена (година). Наслов чланка. *Наслов часописа*, број (број у датој години), стране од–до.

Јеротијевић Тишма, Д. (2024). Утицај друштвених мрежа на свакодневну комуникацију и употребу језика: ставови говорника српског језика. *Узданица*, XXI (3), 141–154.

(б) **чланак у зборнику, поглавље у књизи и сл.**

У списку литературе: презиме, иницијал имена (година). Наслов текста. У: иницијал имена и презиме уредника/приређивача (ур. или прир.), *Наслов публикације*. Место: издавач, стране од–до.

Čutura, I. (2013). Pravopisna norma kao (nestabilni) regulator razlikovanja priloga i predložko-imeničkih konstrukcija. U: M. Kovačević (ur.), *Tradicijska i inovativna u savremenom srpskom jeziku*. Kragujevac: FILUM, 73–82.

3. Веб-документ

Презиме аутора, иницијал имена (година). *Назив документа*, интернет адреса сајта

Tennyson, A. (1917). The Farewell of King Arthur to Queen Guinevere, *Idylls of the King*, in *The Library of the World's Best Literature, An Anthology in*

Thirty Volumes, edited by C. D. Warner et al. <https://www.bartleby.com/lit-hub/library/poem/the-farewell-of-king-arthur-to-queen-guinevere/>

4. Речници/енциклопедије

У тексту: (Речник 2007: 57) или (РСЈ 2007: 57)

У списку литературе: *Речник српског језика* (2007). Нови Сад: Матица српска.

5. Званична документа

У тексту: (Правилник III 2019) или (ППНУ III 2019)

У списку литературе: *Правилник о програму наставе и учења за прегледни разред основног образовања и васпитања* (5/2019). Београд: Службени гласник – Просветни гласник.

Уколико је за наведену референцу доступан DOI број, треба га навести на њеном крају, иза свих осталих података, у формату активног линка:

<https://doi.org/10.46793/Uzdanica20.1.053JT>

Обавеза је аутора да провери исправност сваког линка који наводи у тексту или списку литературе.

Уколико није реч о првом издању, назнака броја издања је у суперскрипту иза наслова: *Лексиколоџија српског језика*.²

Када се исти аутор наводи више пута, поштује се редослед година у којима су радови публиковани. Уколико се наводи већи број радова истог аутора публикованих у истој години, радови треба да буду означени словима уз годину издања, нпр.: 1999a, 1999b...

Навођење дела које има **више од једног** аутора подразумева да се имена аутора наводе према редоследу који је дат на насловној страни. Ако је више од три аутора, у тексту се наводи презиме првог аутора и додаје се „и др.”, а у оквиру листе референци треба навести имена свих аутора према редоследу на насловној страни књиге/чланка.

Презимена аутора одвајају се зарезима (без везивних средстава попут „и”, „&” и сл.) и у тексту и у списку литературе:

У тексту: (Harris, Campbell 1995) или (Quirk et al. 1985: 462)

У списку литературе:

Harris, A. C., Campbell, L. (1995). *Historical syntax in cross-linguistic perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

ИЛИ

Quirk, R., Greenbaum, S., Leech, G., Svartvik, J. (1985). *A Comprehensive Grammar of the English Language*. London: Longman.

Цртежи, слике и табеле

Слике (цртежи, графикони, схеме) и табеле дају се у посебном фајлу. У основном тексту се маркира место где долазе и не уводе се у текст. Табеле, слике и илустрације морају бити разумљиве, у одговарајућој резолуцији и црно-беле. Нису пагиниране и морају имати редни број, наслове и легенде (објашњења ознака, шифара и скраћеница) класификоване по врстама и нумерисане унутар своје категорије. Пример:

Табела 2. Демографске карактеристике испитаника

Приказивање истих података табеларно и графички није дозвољено.

Статистички подаци дају се према параметрима научних методологија.

Уредништво